

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและ ข้อเสนอแนะ

6.1 บทสรุป

จากการศึกษาวิถีชีวิตของชาวไทลื้อกับผ้าทอในมิติทางวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวบ้าน ตำบลทุ่งกล้วย กิ่งอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา กระบวนการทอผ้ามีบทบาทสำคัญต่อชีวิตของผู้หญิง ทั้งชาวไทลื้อและผู้หญิงคนเมืองเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการทอผ้าเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสมตั้งแต่บรรพบุรุษ ให้ความสมบูรณ์ทั้งบทบาทและหน้าที่อันเหมาะสม ตามวัยและสถานภาพ

ลักษณะการถ่ายทอดเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน มีแบบแผนของตนเอง ของครอบครัวและ สังคมภายในหมู่บ้าน มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตการทำมาหากินบนรากฐานการพึ่งตนเอง การ ถ่ายทอดการทอผ้าจากทวด ย่า ยาย ลู่แม่ ลูก และหลาน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่แฝงอยู่ในการ ขัดเกลาทั้งภายในและภายนอกของลูกผู้หญิง นับเป็นวัฒนธรรมที่เก่าแก่ที่เป็นวิถีการดำเนินชีวิต ของชาวบ้านในตำบลทุ่งกล้วย ถึงแม้จะมีความแตกต่างในด้านชาติพันธุ์ แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกัน ได้ ในชุมชนด้วยความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เนื่องจากมีการยอมรับ เคารพผู้อาวุโส หรือผู้นำที่เป็นแบบ อย่างที่ดี ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกที่เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของ คนในชุมชน ทำให้เกิดความกลมกลืนของวัฒนธรรมหลายๆ ด้านเข้าไว้ด้วยกันได้ เป็นแบบอย่าง วัฒนธรรมชุมชนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนา การรวมกลุ่ม เพื่อเพิ่มศักยภาพของชาวบ้านในการ แก้ไขปัญหาการดำรงชีวิตในด้านต่างๆ ด้วยตนเอง และการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ปัญหาเชิง โครงสร้างของสังคม ในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับระบบตลาด เพื่อแสวงหาช่องทางเสริมความเข้ม แข็งให้องค์กรชาวบ้าน และเพิ่มอำนาจในการต่อรองเพื่อแก้ไขปัญหา โดยใช้วัฒนธรรมชุมชนที่ เน้นความสำคัญของระบบคุณค่าและจิตใจมากกว่าด้านวัตถุ และส่งเสริมการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้แก้ปัญหา ผ่านรูปแบบการระดมทุน เพื่อตั้งเป็นกองทุนช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่างๆ (อริยา เสวตามร์, 2542 : 149)

กระบวนการผลิตที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ในการถ่ายทอดของภูมิปัญญาด้านการทอ ผ้า เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้กับสมาชิกภายในครอบครัว ที่ผู้ใหญ่จะมีโอกาสอบรมสั่ง สอน และพร้อมจะปลูกฝังระบบความคิด วิธีการดำเนินชีวิตอันดีงามให้แก่ลูกหลาน เพื่อให้ได้รับ ไปปฏิบัติสืบต่อกันไป การทอผ้าจึงนับได้ว่าเป็นวัฒนธรรมอันเก่าแก่ที่ดี เป็นวิถีดำเนินชีวิตของผู้

หญิงในหมู่บ้าน และส่งผลมาถึงในระดับตำบล การทอผ้าถือได้ว่าเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมได้อีกด้วย ในอดีตมีระบบการแลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกัน เมื่อชาวบ้านมีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น ในงานเทศกาลต่างๆ ทำให้เห็นการสืบทอด วัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรม เช่น การเปลี่ยนแปลงลวดลาย มีการลอกเลียนแบบลวดลาย และสีสรรบนผืนผ้าจากเดิมที่มีไม่กี่ลาย และสีก็เกิดการประยุกต์ลวดลาย ปรับเปลี่ยนให้มีความงดงามมากขึ้น จากเดิมเคยทอผ้าที่ใช้เฉพาะในครัวเรือน และผ้าถุง เช่น ผ้าหลบ (ผ้าปูที่นอน) ผ้าคาบ (ผ้าที่นำไปเย็บทำพูก หมอน) ถุงย่าม ส่วนผ้าถุงลวดลายดั้งเดิม คือลายไทลื้อ ชิ่นม่าน ชิ่นมัดถ่าน ชิ่นปล้อง การถักนุ่ง แต่ปัจจุบันมีการประยุกต์การใช้งานของผ้าทอมากขึ้น และลวดลายเป็นลายใหม่ๆ โดยอาศัยลวดลายเดิมเป็นพื้นฐาน โดยการนำทักษะใหม่ๆ ที่ได้รับจากการอบรมมาผสมผสาน เช่น การปักลงบนผืนผ้า ในปัจจุบันมีการนำผ้าทอไปใช้ประโยชน์ในครัวเรือนเช่นกัน เพียงแต่มีการนำมาดัดแปลงวิธีการเย็บ การตกแต่งมากขึ้น เช่น ผ้าหลบ จากเดิมใช้ทำแต่ผ้าปูที่นอนแต่ปัจจุบันนำมาใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น ผ้าคลุมโต๊ะ ผ้าม่าน โดยการเพิ่มสีสันลงไปพร้อมทั้งลวดลาย ที่ผ่านมาชาวบ้านเห็นว่าผ้าหลบมีความหนา ทนทาน แม้แต่ชื่อก็ไม่เหมาะที่นำไปใช้ประโยชน์ด้านพิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น แต่ปัจจุบันความเชื่อได้เปลี่ยนไป นุ่งผลิตผ้าทอตามที่สั่งซื้อจากนายทุน

การเปลี่ยนแปลงด้านเครื่องมือในการทอผ้า โดยมีแรงกระตุ้นจากบุคคลภายนอก และเศรษฐกิจ เครื่องมือที่ใช้มีทั้ง 2 แบบ ในลักษณะดั้งเดิมคือที่พื้นเมือง และสมัยใหม่ที่ต้องการความรวดเร็วจากที่กระทู้ ซึ่งได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ แต่ชาวบ้านไม่ได้ละทิ้งที่พื้นเมือง เพียงแต่มีการปรับเปลี่ยนของการทอ กล่าวคือ ถ้าหากจะทอผ้าฝ้ายพื้นเมืองย่อมใช้กรรมชาติก็ต้องใช้ที่ทอพื้นเมือง แต่ถ้าหากจะทอผ้าฝ้ายประดิษฐ์ก็จะใช้ที่กระทู้ ถือว่าเป็นการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับชนิดของผ้าทอ มากกว่าที่จะรับของใหม่มาทั้งหมด ชาวบ้านจะพิจารณาเองว่าจะทอผ้าอะไร และเหมาะสมกับชนิดใดมากกว่าที่จะให้ผู้ซื้อมากำหนด นับว่ายังมีการประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสมของงานทอผ้า

การเข้ามาสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการผลิต การเป็นที่รู้จักของผู้คนมากขึ้น หน่วยงานของรัฐที่เข้ามา มีบทบาทคือ หน่วยงานพัฒนาชุมชนในยุคแรกเริ่ม ต่อมา มีหน่วยงานส่งเสริมอุตสาหกรรม เข้ามารวมทั้งหน่วยงานพัฒนาฝีมือแรงงาน ส่วนใหญ่จะเข้ามาในการสนับสนุนเงินงบประมาณจัดกิจกรรม และการส่งเสริมช่องทางจำหน่ายตามที่หน่วยงานต่างๆ จัดงานนิทรรศการ หรือออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชาวบ้าน ส่วนองค์กรพัฒนาเอกชนจะเข้าไปเน้นกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาไม่ให้สูญหายไป ด้วยกระบวนการวิธีการถ่ายทอดแบบดั้งเดิม เพื่อให้งานทอผ้ายังอยู่

ควบคู่ไปกับวัฒนธรรมของชุมชน โดยนำเอกลักษณ์ภาพของชุมชนมาเป็นรากฐานของการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง

วิถีชีวิตแบบพึ่งพาตนเองของชาวบ้าน มิได้เป็นการปฏิเสธตลาดโดยสิ้นเชิง หากแต่เป็นภาพรวมของการดำรงชีวิต ที่คำนึงถึงคุณค่าของการเกื้อกูลและอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์และสรรพชีวิตอื่นๆ ทั้งสัตว์และพืชพรรณที่หลากหลาย เป็นวิถีชีวิตที่คำนึงถึงความแตกต่างทางนิเวศวิทยา และไม่ทำลายสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เป็นการดำเนินชีวิตที่รู้จักความเพียงพอ และมีความพึงพอใจในตนเอง การดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเอง ถือเป็นอุดมคติของชาวบ้าน เป็นความชาญฉลาดที่เกิดจากการเรียนรู้ ถิ่นกรอง และเลือกสรร จากประสบการณ์ในชีวิตจริง สืบทอดกันมารุ่นแล้วรุ่นเล่า นับร้อยพันปี และสะท้อนออกมาในทุกแง่มุมของชีวิต ทั้งด้านการผลิตและวัฒนธรรม โดยมีพิธีกรรม ความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณี หรือกฎเกณฑ์ข้อบังคับ ข้อห้ามประเพณีปฏิบัติต่างๆ เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม (กรณีการเล็กบุญญาติิน, มปท : 4) การตลาดในปัจจุบันมีการพัฒนาผ้าทอของชาวบ้านให้เกิดการยอมรับทั้งในระดับประเทศและต่างประเทศ แม้ว่า การทอผ้าจะทำรายได้ให้กับชาวบ้านได้ในระดับหนึ่ง แต่จะผลิตผ้าทอตามจำนวนที่มีผู้มาสั่งจ้าง และทอเท่าที่ตนเองมีเส้นฝ้ายหรือฝ้ายประดิษฐ์อยู่เท่านั้น ภายได้เสื่อไขเวลาที่ตนเองว่างจริงๆ ไม่มีการทอไว้จำนวนมากๆ ในลักษณะของธุรกิจการค้า แต่ในขณะนี้การทอผ้ากำลังกลายเป็นผลผลิตในอาชีพเสริม นอกเหนือจากการทำการเกษตร แต่ชาวบ้านก็ยังไม่พร้อมที่จะก้าวไปสู่การผลิตในระบบเศรษฐกิจตลาดอย่างเต็มตัว ซึ่งการก้าวไปสู่แบบแผนการผลิตแบบใหม่นี้ ต้องการบริหารจัดการและการตลาดที่มีประสิทธิภาพ ชาวบ้านอาจเห็นว่าอยู่เหนือศักยภาพและการควบคุมของตนเอง จึงเป็นการเสี่ยงที่จะก้าวสู่แบบแผนการผลิตแบบใหม่อย่างเต็มตัว ดังนั้น จึงไม่ได้เน้นปริมาณการผลิตมากเกินไป แต่เน้นราคาที่สูงให้พอดีกับความเป็นอยู่

จากการศึกษาพบว่าสมาชิกบางคนนั้นจะทอผ้าเป็นรายได้หลักของครอบครัว เนื่องจากไม่มีที่ดินทำกิน ไม่มีรายได้ประจำจากอาชีพ โดยคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นคนกำลังสร้างครอบครัวใหม่ คนกลุ่มนี้จึงรับการเปลี่ยนแปลงในการทอตลาดใหม่ ด้วยวิธีการทางเทคนิคได้อย่างรวดเร็ว

การที่ผู้หญิงมีบทบาทในฐานะที่เป็นผู้ผลิต เพียงแต่กระบวนการอาจจำกัดโดยวิชาความรู้ หรือเทคโนโลยีพื้นบ้านดั้งเดิมที่ไม่ได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลง เนื่องจากเป็นเทคโนโลยีพื้นบ้าน บทบาทของผู้หญิงที่ดำรงอยู่ในชนบท ในฐานะที่เป็นพลังรักษาศักยภาพของชุมชนและเป็นพลังที่เปลี่ยนแปลงการพัฒนาความก้าวหน้าของชนบท ในขณะที่ผู้ชายอาจต้องไปประกอบอาชีพภายนอกหมู่บ้าน ผู้หญิงที่อยู่ข้างหลังย่อมต้องมีบทบาทด้านเศรษฐกิจของครอบครัวมากขึ้น งานหัตถกรรมฝีมือหรืองานทอผ้า ทำให้ผู้หญิงมีรายได้ให้กับครอบครัวมากขึ้น ผู้ชายให้การยอมรับใน

การทอผ้าเป็นอาชีพมากขึ้น เมื่อเป็นลักษณะเช่นนี้ จึงทำให้ผู้ชายที่เคยมีบทบาทในการทำงานนอกบ้าน ต้องรับผิดชอบงานบ้าน และการดูแลลูกเพิ่มขึ้นตามแต่สถานการณ์ในขณะนั้น เช่น กรณีที่ผู้หญิงทอผ้าต้องเร่งในการผลิตให้ทันตามกำหนดคำสั่งซื้อของนายทุน หรือการเข้ารับการอบรม การสัมมนา ฯลฯ ซึ่งภาระในครอบครัวต้องอยู่ที่ผู้ชายเพิ่มมากขึ้น ช่วงเวลาที่ผ่านไปผู้ชายเกิดการไม่ยอมรับในสถานการณ์เช่นนี้ แต่จากสภาพการเปลี่ยนแปลงที่มีผลมาจากรายได้ของครอบครัวในยุคเศรษฐกิจอย่างเช่นปัจจุบันนี้ ทำให้ผู้ชายเกิดการยอมรับไปโดยปริยาย แต่ในด้านอื่นๆ เช่น ความร่วมมือกันในงานของชุมชน ผู้ชายก็ยังคงความรับผิดชอบ และเป็นผู้ตัดสินใจในฐานะผู้นำครอบครัว รายได้จากการทอผ้าบางครอบครัวสามารถส่งลูกเรียนหนังสือจนสำเร็จการศึกษา วิถีชีวิตในครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น การซื้อหาสิ่งอำนวยความสะดวกภายในบ้าน ตามแต่สภาพของแต่ละครอบครัว ที่จะสร้างความสุขให้กับครอบครัวของตนเอง ภายใต้งैงื่อนไขของความพอดี หรือพอเพียง นับเป็นการเกาะเกี่ยวแรงยึดเหนี่ยวของสังคมที่มีวัฒนธรรมของ ตนเองผสมผสานในงานสิ่งทอพื้นบ้าน ที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทลื้อ และสังคมชาวพื้นเมืองของภาคเหนือในด้านมิติทางด้านวัฒนธรรม การพึ่งพาตนเองเป็นการประสานความร่วมมือร่วมใจของคนภายในชุมชน เป็นการแบ่งปันความทุกข์ความสุขร่วมกัน ชุมชนจึงสามารถเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การให้ความเคารพยกย่องผู้มีอาวุโส ผู้มีประสบการณ์ความรู้ ทำให้ภูมิปัญญาความรู้ของพื้นบ้านไม่ถูกทอดทิ้งทั้งพ่อหมอ พ่ออาจารย์ รวมทั้งสถาในงานช่างฝีมือทุกชนิด ยังคงเป็นที่พึ่งที่อาศัยของคนในชุมชน รวมทั้งละแวกใกล้เคียง ภูมิปัญญาความรู้พื้นบ้าน จึงเป็นของกลางสำหรับคนในชุมชนร่วมกัน เป็นสิ่งเดียวกันกับคุณธรรมในสังคมที่ยังมีผู้รักษาการสืบทอดต่อๆ ไป อย่างกว้างขวางและไม่มีวันสูญสลาย

6.2 ข้อเสนอแนะ

ปัจจุบันมีการส่งเสริมการใช้ผ้าทอกันมากขึ้น อีกทั้งนโยบายการส่งเสริมของรัฐบาลหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กำลังได้รับการตอบรับจากสังคมจึงมีการตื่นตัวในการใช้ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละชุมชน ถ้าหากจะมีการส่งเสริมกันอย่างจริงจังนั้นไม่ควรมุ่งส่งเสริมแต่งานด้านการผลิตเพียงอย่างเดียว ควรมุ่งส่งเสริมด้านการตลาด หรือช่องทางจำหน่ายสินค้าด้วย อาจจะเป็นลักษณะกลุ่มที่มีระบบการบริหารจัดการที่ดี การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีด้านการตลาดให้ขยายสู่วงกว้างต่อสังคมระดับประเทศ และต่างประเทศให้เป็นที่ยอมรับผลิตภัณฑ์พื้นบ้านในงานฝีมือของชาวบ้านเอง โดยเฉพาะผู้อาศัยในชุมชนต้องเป็นแบบอย่างของการสนับสนุน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน ต้องร่วมประสานงานในการทำงาน ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ไม่มุ่งแต่ผลประโยชน์ของตนเองที่เกิดจากผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มชาวบ้าน ถ้าเป็น

เช่นนั้นชาวบ้านก็เป็นเพียงเครื่องมือของหน่วยงานที่ใช้เป็นฐานที่เอื้อผลประโยชน์ งานทอผ้าของชาวบ้านที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่าสืบทอดกันมาไม่รู้กี่ยุคสมัย ก็เป็นเพียงผืนผ้าที่มีแต่ความสวยงามแต่ขาดจิตวิญญาณของความเป็นเอกลักษณ์ไทยลือ หรือเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไป การส่งเสริมจะต้องมีปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินงาน ต้องมีความชัดเจนของกลุ่ม ความต้องการของกลุ่ม นโยบายและการสนับสนุนจากภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและที่สำคัญความต้องการของชาวบ้าน

แนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมการทำหัตถกรรมทอผ้าที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนนั้น ประกอบด้วย

1) สำหรับผู้ผลิต

1.1) เน้นความประหยัด

ประหยัดวัตถุดิบ ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ เปลือกไม้ ใบไม้ ผลไม้และรากไม้ กล่าวคือ จะต้องรู้จักวิธีการเอาเปลือกไม้ ใบไม้ ฯ นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและไม่มุ่งการทำลายเพื่อเอามาใช้ประโยชน์ในระยะสั้นเท่านั้น เช่น

เปลือกไม้ : ควรตัดเปลือกชั้นเดียวแล้วหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ลีก็จะออกมามากกว่าเปลือกใหญ่ และไม่จำเป็นต้องตัดไม้ด้วย

ใบไม้ : ควรใช้ใบแก่และเลือกต้นที่มีอายุมากแล้ว เลือกใบมาพอเหมาะสมและทำลักษณะเดียวกับเปลือกไม้

1.2) ส่งเสริมการทดแทน

(1) ปลูกต้นไม้เพิ่ม เมื่อเอาธรรมชาติมาใช้แล้วควรทดแทน แม้จะเป็นเปลือกไม้ก็ต้องปลูกต้นไม้ทดแทน ไม่ใช่ทำเพื่อธุรกิจอย่างเดียว ควรรณรงค์ให้ชาวบ้านปลูกต้นไม้ที่ให้สีหรือไม้ทำฟืนซึ่งเป็นไม้โตเร็วดีกว่าปลูกไม้อื่นๆ ที่ไม่ให้ประโยชน์ สำหรับต้นไม้เมื่อถากเปลือกออกแล้วต้องเอาโคลนใต้ต้นไม้พอกต้นไม้เพื่อสมานผิว และควรเว้นระยะในการถากเปลือกประมาณ 3 เดือน/ครั้ง ไม่ควรถากรอบต้นและถึงแก่นเนื้อไม้ เป็นต้น

(2) ใช้สิ่งทดแทนในธรรมชาติ เช่น โคลน น้ำข้าว เมื่อหุงข้าวเสร็จน้ำข้าวที่เหลือ สามารถนำมาใช้ย้อมสีได้ ทดลองเอาวัตถุดิบตามธรรมชาติรอบๆ ตัวมาใช้ประโยชน์

(3) นำกลับมาใช้ใหม่ น้ำที่ใช้ย้อมสีธรรมชาติแล้วควรเก็บไว้ และเอาน้ำสีที่เก็บไว้มาผสมกันอีก ก็จะประหยัดเปลือกไม้ได้ เปลือกไม้ที่ย้อมแล้วก็ยังสามารนำมาเป็นเชื้อเพลิงได้อีก น้ำสีที่เก็บไว้ทำให้ได้สีเพิ่มมากขึ้น

(4) การรักษาธรรมชาติ การใช้สารเคมีสำหรับช่วยให้ผ้าติดสีดีขึ้น เช่น โลหะหนัก ทำให้เกิดสารตกค้าง กว่าจะย่อยสลายได้ใช้เวลากว่า 100 ปี ควรใช้สารธรรมชาติ เช่น

โคลน น้ำแบ่งแก้วเหลือง ออกซิเจน ใบไม้ต่างๆ และควรทดลองเองทั้งหมด น้ำที่ดื่มแล้วแม้จะเป็นสีธรรมชาติไม่ควรเททิ้งลงบนดินขณะที่มันร้อน ดินจะเสีย ไข่เดือนก็จะตายด้วย

(5) พยายามใช้สีธรรมชาติตามฤดูกาล สีเคมีหาซื้อได้ตลอดเวลา แต่สีธรรมชาติตลาดจะรับทราบว่าจะมีสีในช่วงไหน เช่น มะเกลือ ครั้ง ไม่ต้องไปหามาจากที่อื่น หรือทดลองผสมพันธุ์ ถัดกันให้มันมีได้ตลอดปี

(6) การเก็บรักษาให้ได้นานครั้ง เช่น แม่สีที่ปลอดภัยจากสารเคมีเก็บไว้ได้นานหลายปี ผสมกับสีต่างๆ ได้มาก โดยการแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆ หรือขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ในการให้ความรู้ หรือวิธีการเก็บเปลือกไม้ ใบไม้ ฯ ที่มีเฉพาะบางฤดูกาล ให้ใช้ไม้ตลอดทั้งปี เป็นต้น

(7) ปลุกฝ้ายโดยใช้กรรมวิธีเกษตรอินทรีย์ ทดแทนการใช้ปุ๋ย ไข่ยา เพื่อลดต้นทุนการซื้อฝ้ายและค่าขนส่งฝ้ายที่ราคาแพงในอนาคต

(8) ป้องกันตนเองในระหว่างการย้อม มลพิษจากไอน้ำ/ควันไฟอาจส่งผลต่อสุขภาพของผู้ย้อม ซึ่งผู้ทำการย้อมควรมีผ้าหรือหน้ากากปิดจมูก

(9) ปรับปรุงและควบคุมน้ำเสีย จากกระบวนการฟอกย้อมก่อนปล่อยทิ้ง และ ทุกบ้านที่ทำการย้อมควรทำการบำบัดน้ำเสียแทนการทิ้งเรียดบนพื้นดิน

(10) ผู้รู้/ผู้เชี่ยวชาญในชุมชน ถ่ายทอดเอกลักษณ์และภูมิปัญญาให้กับสมาชิกหรือชุมชนรุ่นหลัง เพื่อรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนให้มีการสืบเนื่องต่อไป

2) สำหรับผู้ส่งเสริม (ภาครัฐและเอกชน)

(1) ค้นคว้า ทดลอง เพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตสิ่งทอที่มุ่งเน้นความเป็นองค์รวม และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อเผยแพร่ให้กลุ่มผู้ผลิตต่อไป เช่น วิธีการบำบัดน้ำเสียโดยวิธีธรรมชาติ การปลุกฝ้ายปลอดสาร เป็นต้น

(2) ส่งเสริมการทำหัตถกรรมทอผ้าในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีลักษณะครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง และสิ่งแวดล้อมยั่งยืน โดยการประสานความร่วมมือกันระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน

(3) จัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ส่งเสริม เกี่ยวกับความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้จากชุมชนและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

(4) สนับสนุนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการทำเศรษฐกิจแบบพอเพียงให้กับกลุ่มผู้ผลิตในการดำเนินงาน

(5) ส่งเสริมหัตถกรรมทอผ้าให้เป็นทางเลือกอาชีพหนึ่ง และมีความเหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชน และเกิดผลผลิตในลักษณะผลิตภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อม (Green Product)

(6) รมรงค์ให้ความรู้ความเข้าใจกับผู้ผลิต เกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้สารประกอบทางเคมี และการป้องกันสุขภาพ ตลอดจนการรักษาความสมดุลทางธรรมชาติกับวิถีชีวิตของมนุษย์

(7) สร้างเครือข่ายความร่วมมือในระหว่างภาคที่มีแนวนโยบายใกล้เคียงกัน เพื่อการพัฒนาหัตถกรรมสิ่งทอพื้นบ้านเพื่อการพึ่งตนเองโดยใช้วัฒนธรรมของชุมชนเป็นพื้นฐานการผลิต การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(8) ส่งเสริมบทบาทหญิง - ชายที่เอื้อต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการจัดการด้านเศรษฐกิจในครอบครัว ในการทำหัตถกรรมทอผ้าทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชน

6.3 ข้อคิดเห็น

จากการศึกษาถึงแม้จะมีการถ่ายทอดผ้าทอมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงทั้งกระบวนการผลิต การใช้ประโยชน์ของการผลิต ตลอดจนค่านิยมของผ้าทอ การเปลี่ยนแปลงจะเป็นลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ในอนาคตมีการทอผ้าก็จะมีเปลี่ยนแปลง ที่เกิดจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ค่านิยม ความเชื่อ ปัจจัยที่จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ

1) จำนวนผู้ทอในหมู่บ้าน ในอดีตที่ผ่านมาทุกคนต้องทอผ้าเป็นตั้งแต่อายุ 10 ขวบ แต่ปัจจุบันจะมีการเรียนรู้งานทอผ้าในวัยผู้ใหญ่หลังจากแต่งงานมีครอบครัวแล้ว เนื่องจากต้องการหารายได้เสริมให้กับครอบครัว

2) การศึกษาของชาวบ้าน ปัจจุบันมีการส่งเสริมและสนับสนุนด้านการศึกษามากขึ้น มีค่านิยม ความเชื่อที่ว่า เรียนสูงๆ จะได้ทำงานสบายๆ ดังนั้นชาวบ้านจึงมุ่งหวังให้บุตรหลานของตนได้เล่าเรียนหนังสือมากกว่าที่ทำงานด้านหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีอยู่ ดังนั้น ต้องมีการสืบทอดผ่านระบบการศึกษา เพื่อเป็นการปลูกฝัง ค่านิยม ความเชื่อ ในการรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของบรรพบุรุษไว้

3) ความไม่แน่นอนทางด้านธรรมชาติ เนื่องจากชาวนาไทยทำการเกษตรแบบพึ่งพาธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ เมื่อเกิดภัยทางธรรมชาติขึ้นมา ย่อมหมายถึงความเดือดร้อนในความเป็นอยู่ของครอบครัว เป็นเหตุให้ชาวนาขายที่ดินทำกินไปแสวงหางานทำในเมือง ทำให้ไม่สามารถปลูกฝ้าย และทอฝ้ายามว่างจากฤดูกาลทำนาต่อไปได้

4) ระบบทุนนิยม เมื่อระบบนี้เข้ามา นับว่ามีผลต่อระบบการผลิตของผลิตภัณฑ์ เนื่องจากชาวบ้านมุ่งเน้นผลิตเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของนายทุน หรือเป็นไปตามระบบ

ตลาด ทำให้ขาดความเป็นเอกลักษณ์ของลวดลาย สี สันบนผืนผ้าที่เคยถ่ายทอดมาจากภูมิปัญญาเป็นตัวกำหนดในการผลิต

5) ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี เมื่อมีการพัฒนาในการต่างๆ มากขึ้นทำให้ผู้คนเกิดความนิยมทางด้านวัตถุมากขึ้น ทักษะคิด คำนิยมได้เปลี่ยนแปลงไป ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ วิธีการดำเนินชีวิต ที่มุ่งสู่ความเจริญในสังคมเมืองมากกว่าสังคมชนบท อีกทั้งต้องการความรวดเร็ว ทันสมัย ที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการปรับเปลี่ยน โดยเฉพาะการนิยมเสื้อผ้าจากโรงงานอุตสาหกรรมที่มีราคาถูก หาง่าย เมื่อเป็นเช่นนี้ วัฒนธรรมเดิมอาจมีการเปลี่ยนแปลงไป

จากเหตุผลดังกล่าว การทอผ้าถ้าหากจะให้ดำรงอยู่สืบไปต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิต โดยการประยุกต์ด้านเทคโนโลยีผสมผสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิมของวัฒนธรรมชุมชนที่มีอยู่ ภายใต้การส่งเสริมสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน ที่ทำหน้าที่คอยกำกับ ให้คำปรึกษา วิธีการผลิตของผ้าทอไทยตั้งแต่กระบวนการจัดหาวัตถุดิบที่ปลอดจากสารพิษ มาสู่กระบวนการถักทอเป็นผืนผ้า ให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานสิ่งทอที่ปลอดจากสารพิษ เพื่อสิ่งแวดล้อม ด้านคุณค่าวัฒนธรรมแฝงอยู่ในลวดลายที่เกิดขึ้น บอกถึงความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ให้มีคุณค่าของผืนผ้าที่มีมากกว่าเป็นแค่ผ้าธรรมดาๆ แต่ผู้บริโภคได้รู้เรื่องราวที่แฝงอยู่ในผ้า การตัดสินใจซื้อหรือไม่ ควรอยู่ที่ความพอใจของผืนผ้ามากกว่าราคาที่กำหนด

6.4 แนวทางการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำการวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านต่อไปนี้

- 1) การวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการผลิตผ้าที่ปลอดสารพิษ เพื่อสุขภาพของผู้ผลิต ผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง โดยศึกษาตั้งแต่การปลูกฝ้ายจนถึงการทอผ้าเป็นผืน
- 2) การวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในมิติด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากปัจจุบันการตลาดมีผลต่อการผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ ดังนั้นการผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีตลาดเป็นตัวแปรของการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ โดยเฉพาะในบริบทของวัฒนธรรมไทย